

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 06.09.2001, sp. zn. 3 Tz 194/2001, ECLI:CZ:NS:2001:3.TZ.194.2001.1

Číslo: 47/2002

Právní věta:

K naplnění subjektivní stránky trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. v případě uzavírání tzv. leasingových smluv nestačí zjištění, že pachatel již v době uzavírání této smlouvy uvedl nepravdivé údaje o svých příjmech, ale především musí být prokázáno, že již v této době věděl, že s ohledem na své finanční poměry nebude moci dostát ani základním podmínkám vyplývajícím ze smlouvy a byl s tím srozuměn, takže smlouva vlastně byla uzavřena jen jako prostředek k vylákání předmětu leasingu, kterým uváděl pronajímatele v omyl. Čin je v takovém případě dokonán převzetím předmětu leasingu pachatelem, jenž se tímto způsobem obohatí na úkor leasingové společnosti.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 06.09.2001

Spisová značka: 3 Tz 194/2001

Číslo rozhodnutí: 47

Číslo sešitu: 7-8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Podvod

Předpisy: § 250 tr. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zrušil k stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti v neprospěch obviněné M. M. usnesení státního zástupce Městského státního zastupitelství v Brně ze dne 18. 4. 2001 sp. zn. 1 Zt 805/2001 a vyšetřovateli Policie České republiky, Městského úřadu vyšetřování v Brně, přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Státní zástupce Městského státního zastupitelství v Brně rozhodl usnesením z 18. 4. 2001, sp. zn. 1 Zt 805/2001, tak, že podle § 172 odst. 1 písm. b) tr. ř. ve spojení s § 174 odst. 2 písm. c) tr. ř. zastavil trestní stíhání vedené proti obviněné M. M. pro trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák., jehož se měla dopustit skutkem spočívajícím v tom, že dne 26. 8. 1999 v B. v prodejně H., spol. s r. o., se sídlem v B. po předložení nepravdivého potvrzení o svém zaměstnání a výši příjmu uzavřela s

H., B., smlouvu o finančním pronájmu č. X na barevný televizor zn. Sony typ K. v ceně 11 984 Kč, který po složení akontace 1199 Kč a první splátky 476 Kč převzala, další pravidelné měsíční splátky nepoukazovala ve stanovených termínech, přičemž do 13. 2. 2001 splatila pouze dalších 5 236 Kč, takže k témuž dni dlužila vlastníku televizoru 5 073 Kč. Předmětné usnesení nabylo právní moci dne 28. 4. 2001.

Ministr spravedlnosti proti němu podal podle § 266 odst. 1 tr. ř., ve lhůtě uvedené v ustanovení § 272 odst. 1 tr. ř. u Nejvyššího soudu stížnost pro porušení zákona, uplatněnou v neprospěch obviněné M. M.

Ve svém mimořádném opravném prostředku vyslovil stěžovatel názor, že pokud jde o trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák., je možno souhlasit se závěrem napadeného usnesení, že provedenými důkazy nebylo spolehlivě prokázáno naplnění subjektivní stránky citovaného trestného činu, aby pro něj bylo možno na obviněnou podat obžalobu. Na druhé straně však stěžovatel namítl, že se státní zástupce sice správně zabýval otázkou, zda by přicházelo v úvahu posoudit jednání obviněné jako trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 1 tr. zák., avšak závěr o tom, že se o uvedený trestný čin nejedná, opřel o nedostatečná skutková zjištění a přitom si nepovšiml logických rozporů mezi výpovědí obviněné a dosud zjištěnými skutečnostmi. V této souvislosti stěžovatel především zdůraznil, že podle výpovědi obviněné M. M. tato převezla televizní přijímač do domu, kde bydlela s druhem R. N., až do okamžiku, kdy dům zapálil a při vzniklém požáru televizní přijímač shořel. Přitom nebylo vzato v úvahu, že tato výpověď je v přímém rozporu se zprávou Policie České republiky Velká Bíteš ze dne 26. 3. 2001 a přiloženou fotodokumentací, z níž plyne, že žádný televizor při požáru neshořel, přičemž z fotodokumentace je rovněž zřejmé, že požár neměl takový charakter, aby televizor shořel bez jakékoliv stopy. Tento rozpor společně s dalším jednáním obviněné při vlastním uzavření leasingové smlouvy činí podle názoru stěžovatele její obhajobu nevěrohodnou. Proto měla být důsledně prošetřena též možnost, zda obviněná nevyužila požáru k zakrytí skutečnosti, že televizor prodala, ať již sama nebo společně se svým druhem, či si jej přisvojila, aniž by jej dál hodlala splácet. K tomuto jednání mohla být vedena i výpovědí leasingové smlouvy a tím, že nebyla schopna leasingovou smlouvu řádně hradit.

Stěžovatel namítl, že mělo být proto podrobněji zjišťováno, zda ve skutečnosti nedošlo ke zpronevěře předmětného televizoru a není-li důvod k překvalifikaci jednání obviněné na trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 1 tr. zák. K řádnému objasnění věci bylo zapotřebí ke spisu připojit zejména spisy Policie České republiky Velká Bíteš čj. ORZR-227/VB-TČ-2000 a Šlapanice čj. ORBO-522/ŠL-TČ-2000 a případně vyslechnout i další osoby, jež dům ohledávaly, ke zjištění, zda se ohořelý televizor v domě skutečně nenacházel a zda mohl či nemohl být ohněm zničen v takovém rozsahu, že by nebylo možné rozeznat jeho zbytky, případně i k dalším okolnostem, jež by z těchto spisů mohly vyjít najevo.

Za další nedostatek v objasnění věci považoval stěžovatel i skutečnost, že nebyly opatřeny doklady o doručení výpovědi leasingové smlouvy z 9. 5. 2000 ke zjištění eventuálního motivu jednání obviněné a že nebyli vyslechnuti svědci (příbuzní obviněné a jejího bývalého druha) k okolnosti, jak bylo s pronajatým televizorem obviněnou nakládáno, když zatím nelze vyloučit ani to, že jej má obviněná nadále u sebe.

Z výše uvedených důvodů nabyt stěžovatel přesvědčení, že státní zástupce ve věci rozhodl na podkladě neúplně zjištěného skutkového stavu a že řízení tak bylo zatíženo vadami spočívajícími v nedodržení ustanovení § 2 odst. 5, 6 tr. ř. V důsledku toho bylo napadeným usnesením nezákonně rozhodnuto o zastavení trestního stíhání obviněné podle § 172 odst. 1 písm. b) tr. ř., ačkoliv pro závěr, že stíhaný skutek není trestným činem, nebyly v daném případě splněny podmínky.

V petitu stížnosti pro porušení zákona pak ministr spravedlnosti navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že napadeným usnesením a v řízení, jež mu předcházelo, byl porušen zákon

ve shora vytykaném rozsahu. Dále navrhl, aby za tohoto stavu Nejvyšší soud podle § 269 odst. 2 tr. ř. předmětné usnesení zrušil a poté postupoval podle § 270 odst. 1 tr. ř.

Nejvyšší soud z podnětu stížnosti pro porušení zákona přezkoumal podle § 267 odst. 1 tr. ř. správnost výroku napadeného usnesení, jakož i řízení, které mu předcházelo, a shledal, že zákon byl porušen.

Trestní stíhání obviněného lze podle § 172 odst. 1 písm. b) tr. ř. zastavit v případech, není-li stíháný skutek trestným činem a není důvod k postoupení věci. Státní zástupce může takové rozhodnutí učinit při výkonu dozoru v přípravném řízení za podmínek § 174 odst. 2 písm. c) tr. ř. Základním předpokladem ovšem je, aby nejprve byl v souladu s § 2 odst. 5, 6 tr. ř. spolehlivě zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu nezbytném pro vydání předmětného rozhodnutí. Zákon současně stanoví, že je třeba i bez návrhu stran objasnit stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i neprospěch obviněného, přičemž ani jeho doznání nezabavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny okolnosti případu. Příslušný orgán činný v trestním řízení přitom musí hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Shora uvedenými zásadami se však v posuzované věci státní zástupce důsledně neřídil. Z odůvodnění napadeného usnesení vyplývá, že státní zástupce vycházel ze zjištění, že obviněná M. M. při uzavírání nájemní (leasingové) smlouvy sice předložila falešné potvrzení o svém příjmu, avšak po převzetí předmětu nájmu dohodnuté měsíční splátky poukázovala, byť s prodlením, a splatila jimi 5236 Kč. Z toho státní zástupce dovodil, že obviněná nájemní smlouvu neuzavírala v úmyslu obohatit sebe nebo jiného, o čemž měla svědčit i skutečnost, že v průběhu měsíců února a března 2001, tedy ještě před zahájením trestního stíhání, poukázala dalších 2856 Kč.

Pachatelem trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. je osoba, která ke škodě cizího majetku obohatí sebe nebo jiného tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou (srov. § 89 odst. 11 tr. zák.). Úmyslné zavinění pachatele přitom musí zahrnovat všechny znaky objektivní stránky uvedeného trestného činu, tj. jednání, následek i příčinný vztah mezi jednáním a následkem.

V posuzovaném případě uzavřela obviněná M. M. dne 26. 8. 1999 se společností H. leasingovou smlouvu, jejímž předmětem byl televizor zn. Sony v prodejní ceně 11 983,66 Kč. Uzavření leasingové smlouvy bylo vázáno podmínkou, že obviněná jako smluvní strana předloží potvrzení o výši svých příjmů. Toto potvrzení, kterým byl deklarován čistý měsíční příjem ve výši 6800 Kč, obviněná předložila, avšak z jejího doznání vyplývá, že ve skutečnosti nebyla nikde zaměstnána a potvrzení si vystavila sama, když bez vědomí svého bratra použila razítka jeho firmy. Z přehledu leasingových splátek je zřejmé, že obviněná řádně zaplatila tzv. akontaci a poté nepravdělně uhradila část stanovených splátek. Jejich další nesplácení bylo následně důvodem, pro který společnost H., a. s., nájemní smlouvu dne 9. 5. 2000 vypověděla.

Právní názor státního zástupce naznačený v napadeném usnesení, že předložení zfalšovaného potvrzení o výši příjmů by ještě samo o sobě nemuselo svědčit pro jednání obviněné v tzv. podvodném úmyslu ve smyslu ustanovení § 250 odst. 1 tr. zák., by bylo možno akceptovat jedině za předpokladu, že přes uvedenou skutečnost obviněná neuzavírala leasingovou smlouvu již s vědomím, že stanovené splátky buď vůbec anebo zčásti nebude schopna zaplatit. V uvedeném směru však státní zástupce ponechal bez povšimnutí tu část výpovědi obviněné, kde uvádí, že v době uzavírání leasingové smlouvy neměla představu, z jakých prostředků bude předmětný televizor splácet („Je ale pravdou, že když jsem si televizní přijímač brala, že jsem práci neměla a přesně jsem nevěděla, jak to budu sama platit.“). K objasnění otázky úmyslného zavinění (přínejmenším v eventuelní formě) nebylo proto možno vystačit se zjištěním, že obviněná později občas projevovala snahu plnit svoji splátkovou povinnost, ale bylo zapotřebí blíže zkoumat poměry obviněné v inkriminovanou dobu a zjistit zdroje a výši jejích tehdejších příjmů. Na základě těchto zjištění pak bylo možno posoudit, zda

si obviněná musela být od počátku vědoma toho, že závazkům vyplývajícím z leasingové smlouvy nebude schopna (přínejmenším zčásti) dostát, a zda s ohledem na své finanční možnosti musela být se svojí budoucí neschopností platit splátky alespoň srozuměna. V uvedeném směru však předmětná věc objasněna nebyla.

Výše uvedené skutečnosti lze (obecně) shrnout tak, že k naplnění zákonných znaků subjektivní stránky trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. v případě uzavírání leasingových smluv je třeba zjistit (prokázat), zda pachatel již v době uzavírání této smlouvy nejen uvedl záměrně nepravdivé údaje o svých příjmech, ale především zda již v této době věděl anebo mohl alespoň předvídat, že s ohledem na své finanční poměry nebude schopen plnit ani základní podmínky vyplývající ze smlouvy a byl s tím srozuměn, takže smlouvu vlastně uzavíral jen naoko (uvedením pronajímatele v omyl) jako prostředek k vylákání předmětu leasingu. Čin je v takovém případě dokonán převzetím předmětu leasingu pachatelem, který se tímto způsobem obohatí na úkor leasingové společnosti. Z hlediska naplnění zákonných znaků výše uvedeného trestného činu zde proto nelze dovozovat chybějící podvodný úmysl, jestliže pachatel později jedná tak, že část splátek nakonec zaplatí anebo vrátí podvodně získaný předmět leasingu. Posledně uvedené okolnosti by pak mohly mít význam toliko z hlediska náhrady škody (event. pro posouzení stupně nebezpečnosti činu pro společnost).

Jak již bylo konstatováno, v posuzovaném případě nedošlo na základě dosud opatřených důkazů k objasnění finanční situace obviněné M. M. v inkriminovanou dobu a nebylo tak vzhledem k subjektivní stránce trestného činu možno posoudit, zda teprve po uzavření leasingové smlouvy nastaly překážky, které obviněná v době uzavírání předmětné smlouvy nemohla ani předvídat, pokud v té době byla jinak schopna závazkům ze smlouvy dostát. Přehled jednotlivých splátek, zejména délka prodlev mezi nimi, jakož i výše citovaná výpověď obviněné uvedeným okolnostem nenasvědčují.

Ovšem i za situace, kdy na podkladě správně zjištěného skutkového stavu by nebylo možno učinit právní závěr, že předmětný skutek je trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák., bylo nutno zkoumat, zda jednáním obviněné nebyly popřípadě naplněny zákonné znaky jiného trestného činu. Z obsahu napadeného usnesení vyplývá, že státní zástupce se před svým rozhodnutím zabýval též otázkou, zda se obviněná nedopustila trestného činu zpronevěry podle § 248 odst. 1 tr. zák., tj. přisvojila si cizí věc, která jí byla svěřena, a způsobila tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou. S přihlédnutím k obhajobě obviněné, že inkriminovaný televizor shořel při požáru rodinného domku a že v průběhu vyšetřování nebylo zjištěno, „zda byl televizor zničen či s ním bylo naloženo jinak“, dospěl státní zástupce k názoru, že obviněnou nelze podezřívát ani ze spáchání výše uvedeného trestného činu. Z důvodů, jež budou rozvedeny níže, nelze ani tento další závěr státního zástupce považovat za správný.

Výpověď nájemní (leasingové) smlouvy společností H., a. s., je opatřena datem 9. 5. 2000. V rámci této výpovědi byla obviněná mj. poučena, že je povinna vrátit předmět leasingu (televizor) do 3 dnů od obdržení výpovědi. Ze Všeobecných podmínek finančního pronájmu (dále jen „Podmínky“), jež byly součástí leasingové smlouvy ze dne 26. 8. 1999, vyplývá (čl. VII písm. d/, e/) jednak povinnost nájemce vrátit pronajatou věc na místo a v termínu stanoveném pronajímatelem a dále to, že výpověď smlouvy je platná a účinná dnem doručení písemné výpovědi nájemci. Vzhledem k tomu, že obviněná svým podpisem stvrdila, že se seznámila s těmito podmínkami při uzavírání smlouvy, bylo by možno dovodit, že ode dne doručení výpovědi věděla, že nájemní vztah k tomuto datu skončil. Poněvadž se nestala vlastníkem pronajatého televizoru, neboť v době výpovědi šlo stále o cizí věc, nemohla jí nadále disponovat a byla povinna ji ve stanovené lhůtě vrátit. Přesto podle vlastního tvrzení televizor užívala až do požáru rodinného domku jejího zemřelého druha R. N. dne 15. 10. 2000, tedy po dobu několika měsíců od data vystavení výpovědi leasingové smlouvy.

Ve výše uvedené souvislosti je ovšem nezbytné zdůraznit, že nebyla objasněna celá řada významných skutkových okolností, bez nichž nelze jednání obviněné správně posoudit ani po právní stránce. Především vůbec nebylo zjišťováno, kdy nastaly účinky výpovědi leasingové smlouvy, tj. kdy byla obviněná výpověď doručena. Tato skutečnost byla přitom rozhodující pro zjištění, od které doby obviněná věděla, že předmětem nájmu již nemůže disponovat a že je povinna tuto věc vrátit. I v případě, že by k doručení výpovědi obviněné nedošlo, mohly uvedené účinky nastat i způsobem stanoveným v čl. VII písm. e) Podmínek, pro nemožnost doručení na adrese nájemce, a to do 3 dnů od vrácení nedoručené zásilky pronajímateli. V tomto směru se však vyšetřovatel a později státní zástupce věci vůbec nezabývali, ačkoliv tyto skutečnosti bylo možno ověřit dotazem na příslušnou leasingovou společnost (popř. poštu). Nebyla ověřována ani obhajoba obviněné, že televizor údajně shořel při požáru dne 15. 10. 2000. Přitom v usnesení policejního orgánu Policie ČR, obvodního oddělení Velká Bíteš, ze dne 20. 11. 2000 sp. zn. ORZR-227/VB-TČ-2000 je zmiňována řada skutečností nasvědčujících tomu, že krátce před požárem bylo z domku R. N. stěhováno nějaké zařízení. Tyto informace získal policejní orgán od místních občanů A. G., M. T. a M. D. Skutečnost, že R. N. stěhoval z domku nějaké věci, měl potvrdit i A. K., který si navíc měl některé z těchto věcí ponechat na úhradu dluhu. Předmětem zjišťování se nestaly ani výsledky ohledání místa požáru, přičemž lze stěží očekávat, že by inkriminovaný televizor beze stopy shořel. K těmto okolnostem nebyl vyžádán příslušný protokol a nebyly vyslechnuty osoby, jež ohledání prováděly.

Jestliže státní zástupce dospěl k závěru, že v jednání obviněné M. M. nelze spatřovat trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák., pak objasnění všech okolností uvedených v předcházejících odstavcích bylo nezbytné pro posouzení, zda stíhaný skutek je popřípadě možno kvalifikovat jako trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 1 tr. zák. K tomu považuje Nejvyšší soud za nezbytné poznamenat, že v oblasti leasingových vztahů bude zpronevěrou takové jednání leasingového nájemce, který po skončení nájmu (např. po vypovězení leasingové smlouvy pronajímatelem pro neplacení splátek) předmět leasingu užívá tak, že ho nehodlá dobrovolně vrátit v žádné konkrétní a dohledné době, anebo činí kroky k tomu, aby vrácení vůbec zmařil (např. uschováním předmětu leasingu u třetí osoby, jeho neoprávněným prodejem apod.).

Poněvadž dosud nebylo zjištěno, po jakou dobu obviněná předmětem leasingu neoprávněně disponovala a v jakém úmyslu, je nutno se zmínit i o možnosti užití další právní kvalifikace, a to trestného činu neoprávněného užívání cizí věci podle § 249 odst. 1 tr. zák. Trestní postih za neoprávněné užívání cizí věci lze v souvislosti s leasingovými vztahy v podstatě považovat za subsidiární, protože přichází v úvahu tam, kde není prokázán podvodný úmysl pachatele ani úmysl přisvojit si pronajatou věc formou zpronevěry. Pachateli zde totiž nejde o podstatu inkriminované věci (ve smyslu možnosti s ní podle svého uvážení trvaleji nakládat), nýbrž jen o užitek spojený s jejím dočasným, po kratší dobu trvajícím užíváním.

S přihlédnutím ke všem výše uvedeným důvodům shledal Nejvyšší soud stížnost pro porušení zákona plně opodstatněnou a proto výrokem podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že napadeným pravomocným usnesením státního zástupce Městského státního zastupitelství v Brně ze dne 18. 4. 2001 sp. zn. 1 Zt 805/2001 a v řízení mu předcházejícím byl porušen zákon v ustanoveních § 2 odst. 5, 6 a § 172 odst. 1 písm. b) tr. ř., a to ve prospěch obviněné M. M., jež byla nezákonným zastavením trestního stíhání pro trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 tr. zák. neoprávněně zvýhodněna. V důsledku zjištěného porušení zákona pak Nejvyšší soud za podmínek § 272 odst. 1 tr. ř. napadené usnesení podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušil, včetně dalších rozhodnutí na zrušené rozhodnutí obsahově navazujících, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 270 odst. 1 tr. ř. pak přikázal vyšetřovateli Policie České republiky, Městského úřadu vyšetřování v Brně, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Předmětná trestní věc se tak znovu vrací do stadia vyšetřování, v němž bude zapotřebí provést příslušné procesní úkony a doplnit dokazování k objasnění všech otázek, na něž je poukazováno v

tomto rozhodnutí Nejvyššího soudu. Důkazy, které bude nutno v rámci došetřování věci opatřit, jsou Nejvyšším soudem podrobně specifikovány v těch předcházejících odstavcích, v nichž jsou konstatovány nedostatky v objasnění věci a skutečnosti, které se měly stát (a nestaly) předmětem skutkových zjištění podle § 2 odst. 5 tr. ř.

Podle § 270 odst. 4 tr. ř. je orgán, jemuž byla věc přikázána, vázán právním názorem, který vyslovil ve věci Nejvyšší soud, a je povinen provést procesní úkony, jejichž provedení Nejvyšší soud nařídil.